

ÉVFORDULÓK

Százhetvenöt éve született Németh József címzetes püspök

A szegedi születésű Németh József 42 éven át volt fölszentelt püspök, a csanádi egyházmegye püspöki helynöke. Négy főpásztor: Bonnaz Sándor, Dessewffy Sándor, Csernoch János (később a történelmi Magyarország utolsó hercegprímása) és Glattfelder Gyula (utóbb kinevezett kalocsai érsek) mellett szolgált, de soha nem nyert tényleges főpapi méltóságot, megyéspüspöki kinevezést. Éppen 37 éve volt püspök, amikor a 37 éves Glattfelder átvette a püspökség kormányzását.¹ A csanádi papság körében nagyon népszerű volt: segítőkészsége, egyszerűsége, szerénysége, s óriási klasszikus műveltsége, latin nyelvtudása miatt.

Habermann Gusztáv lexikonjában olvashatunk Németh József életéről, de az összefoglalásban rengeteg a pontatlanság.² Németh József György 1831. április 20-án született Szegeden. Édesapja Németh József, édesanyja Szekula Katalin volt. Keresztszülei: Ivánkovits Ferenc szűrszabó mester és Baumgartner Katalin. A palánki Szent Dömötör templomban kereszteltte meg Tóth Pál, Kreminger György esperesplébános káplánja. Régi szegedi iparoscsaládból származott, rokonai között több céhmester találunk. A kalaposok 1815-ben megalakult céhét 1834-ben Szekula János, 1850-ben Szekula György vezette. Középiszkolai tanulmányait a szegedi piarista gimnáziumban végezte, majd a temesvári szeminárium növendéke lett. 1848-ban másodéves teológushallgató volt.³

A szabadságharc idején – Sály Mihály papneveldei spirituális 1849. április 24-én kelt jelentése szerint – több társával együtt honvédnek állt. Életrajzát a szőregi káplánként is tevékenykedő Ambrus József *Az 1848 és 49-ik évi szabadságharcban részt vett római és görög katolikus paphonvédek albuma* (Nagykikinda, 1892.) című könyvében is olvashatjuk. Guyon Richárd, majd Vécsey Károly seregében szolgált. Részt vett az 1849. augusztus 9-i temesvári csatában, a szabadságharc utolsó ütközetében, s ott volt a világosi fegyverletételnél is. Az osztrák császári hadseregbe való besorozástól megmenekült, mint szolgálatra alkalmatlant bizonyítalan időre szabadságotlalt.⁴ Tanulmányait elsőéves kispapként kezdte meg ismét, az 1849/50-i tanévben.⁵

1852. november 22-től 1853. november 2-ig a püspöki iroda tollnoka (actuarius) volt. A tollnoki teendőket olyan végzett teológusok látták el, akiket korhiány miatt nem lehetett fölszentelni. Ha ilyenek nem voltak az egyházmegyében, akkor jól tanuló negyedéveseket kértek meg. Az előadásokat ugyan nem kellett látogatniuk, de kötelesek voltak havonta referálni, félévente pedig vizsgázni a tananyagból. 1853 novemberére és 1854. november 19. között püspöki protokollista és levéltáros. 1854. augusztus 24-én szentelte pappá Csajághy Sándor püspök. Rövid ideig segédlelkészként szolgált a Temes megyei Hidegkúton. 1855. február 26-tól szertartásmester és levéltáros a temesvári egyházmegyei hivatalnál. 1856 januárjától 1857. július 20-ig szentszéki jegyző és előadó. 1857 és 1863 között a papnevelő intézet lelki vezetője, spirituálisa, majd 1870-ben rektora.⁶

¹ Péter László: Püspökköszöntő. In: Uő: Szőregi délutánok. Bp. 1994. 480–481. old.

² Habermann Gusztáv: Személyi adattár a szegedi polgárcsaládok történetéhez. Szeged 1992. 201. old.

³ Schematismus clerici diocesis Csanádiensis pro anno Domini (a továbbiakban: Schem. Csan.) 1848. 106. old.

⁴ Kovács Sándor: A csanádi papnevelde története 1806–1906. Temesvár 1908. 351–354. old.

⁵ Schem. Csan. 1851. 161. old.

⁶ Kovács Sándor: i. m. 511–515. old.

Németh József az 1860-as évektől kezdve a püspökség legtekintélyesebb papjai, legfontosabb vezetői közé tartozott, s nagy szerepe volt az egyházmegye kormányzásában. 1863-tól püspöki ceremóniárius (szertartásmester) és szentszéki jegyző. A svájci származású Bonnaz Sándor püspök 1870-ben csanádpalotai plébánossá nevezte ki. Lelkészi állását nem foglalta el, mert 1871-ben a csanádi székeskáptalan tagja, kanonok lett. 1871-ben Bonnaz püspök két új kanonoki stallumot szervezett, ezzel nyolc főre emelte a káptalan tagjainak számát. Az új kanonokok javadalmozását azonban nem tudta megfelelően biztosítani, ezért alacsonyabb díjazást nyertek. Őket nevezték Alexandrinus-kanonokoknak.

1874-ben Ferenc József császár és király Isauropolis fölszentelt, címzetes püspökévé (consecratus episcopus) nevezte ki. IX. Pius pápa a kinevezést 1874. január 16-án erősítette meg. Kalocsán szentelték püspökké 1874. április 19-én. 1879. március 13-án a Scopi választott püspöke címet (electus episcopus), később – Martinszky József halála után – a csanádi nagypréposti (praepositus maior) méltóságot nyerte el. 1884-től haláláig megszakítás nélkül általános püspöki helynök (vicarius generalis) volt.⁷ Az egyik korabeli újság írta róla: *„Türelmetlenül senkinél nem várta a közvélemény, hogy megyés püspök legyen, mint Németh Józsefnél. Mégsem lett soha az.”*⁸ Mik voltak az okai, hogy magas állami és egyházi kitüntetései ellenére sem nevezték ki? Az egyik: 1848/49-es szereplése, papnövendékként honvédnek állt, s a magyar függetlenségért harcolt. A másik: Tisza Kálmán miniszterelnök személyes ellenzése. Németh József ugyanis helynökként engedte papjainak, hogy – akár a szószékről is – bírálják a kormányt, s a képviselőválasztásokon ne a kormányzó szabadelvű pártot, hanem az ellenzéki függetlenségiakat támogassák.

Az 1880-as években Ferenc József Aradra látogatott. A szervezők eredetileg a fogadó küldöttség élére Haynald Lajos bíborost, kalocsai érseket szánták, de később Németh József mellett döntöttek. Üdvözlő szavaira így válaszolt a király: *„Szívesen fogadom a katolikus papság hódolatát, ha politikai élet hullámaintól távol tartja magát.”* Elterjedt volt egy szállóige, amelyet az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszternek tulajdonítottak. Gróf Apponyi Albert állítólag a következőket mondta Németh József előléptetéséről: *„Ha csak egy napra is, de kineveztetem püspöknek.”*⁹ Erős magyar nemzeti érzése és ellenzéki politikai magatartása miatt nem lehetett javadalmas, tényleges főpásztor. Kortársa, az egykori szeged-rókusi plébános, a szintén szegedi születésű, de kormánypárti Ivánkovits János 1896 és 1904 között roznányi megyés püspökként tevékenykedett. Az iskolaszervező Oltványi Pál prépost neve fölmerült a veszprémi püspöki széke betöltésekor 1887-ben, de a méltóságot báró Hornig Károly (későbbi bíboros) nyerte el. Jászai Géza, szeged-belvárosi apátplébános pedig 1910-ben lett Sebenico címzetes püspöke.

Németh püspök 1889 és 1890 között káptalani helynök, majd a püspök helyettese lelki ügyekben, általános ügyhallgató. 1899-ben az uralkodó a Vaskoronarend második osztályával tüntette ki. X. Pius rendeletére, Dessewffy püspök betegsége idején 1905. augusztus 10. és 1908. május 10. között a csanádi egyházmegye apostoli kormányzója (administrator apostolicus). 1908-ban Temesvár szabad királyi város díszpolgárává választották. Elnyerte a Ferenc József-rend nagykeresztjét a csillaggal. Az Apostoli Szentszék pápai trónálló, pápai prelátus és római gróf címet adományozott számára. Csernoch János és Glattfelder Gyula főpapsága alatt végig helynökként szolgált, s a kettejük közötti intercalaria idején káptalani helynök volt 1908. május 10. és 28. között. 1904-ben, aranymiséjén kitért az ünneplés elől és Máriaradnára zárandokolt. Az egyházmegyei papság javára 7000 forintos alapítványt tett. Végrendeletében vagyonát jótékony célokra, s a püspökség javára ajánlotta föl. 86 éves korában, mint az egyházmegye legidősebb papja hunyt el Temesvárott 1916. november 12-én.

Glattfelder Gyula körlevelet adott ki Makón, megörökítve Németh József érdemeit, vázolja életútját, tevékenységét. *„Papi és püspöki ténykedése bensőséges hitet, a szent titkok megértéséből táplálkozó kegyeletet tártak a szemlélő elé. Fialat és öreg papnak egyaránt például szolgálhatott viselkedése, összeszedett és buzgó magatartása a szertartások és egyházi ténykedések közben.”*¹⁰ A főpásztor

⁷ Schem. Csan. 1907. 217. old.

⁸ Szegedi Napló, 1916. november 13. 3. old.

⁹ Uo.

¹⁰ Ordines circulares ad honorabilem clerum almae dioecesis Csanádiensis. 1916. 101–102. old.

méltatta magyarságszeretét, következetes ellenzéki álláspontját. „Hazáját nem hangos szóval, hanem tüzes lelkesedéssel, fáradhatatlan tevékenységgel, s ha kellett, fegyverrel szolgálta és védte. Meg nem alkuvó magyar érzése közismert volt, s ha miatta félreismeretetésben is volt része, ez biztosította számára egész Délmagyarország lelkes tiszteletét és szeretetét.”¹¹

A Szegedi Napló nekrológiájából. „Klasszikus volt a tudása, s a klasszikus latin nyelvet nálánál tökéletesebben kevesen beszélték. Gyönyörű főpapi alak, férfias arc, imponáló megjelenés. Méltóság és gyermekes szelidség a tekintetében egyaránt. Szónoklatával, amely nem ismerte a frázisokat, el tudta bűvölni hallgatóit. Ritka népszerű volt, papsága bálványozta...”¹² Németh püspök lelki üdvéért minden csanádi plébániaegyházban szentmisét mutattak be. A temetést megelőző napon a harangok fél órán át szóltak az összes templomban. Szegeden gyászlobogót tűztek a városháza tornyára, s gyásztáviratot küldtek a csanádi káptalannak.

Németh Józsefet 1916. november 16-án helyezték örök nyugalomra a temesvári székesegyház kriptájában. A szertartást és a gyászmisét Glattfelder Gyula végezte. A temetés előtt fél órával Temesvár törvényhatósága, Geml József polgármester vezetésével rendkívüli közgyűlést tartott és jegyzőkönyvben örökítette meg az egykori díszpolgár, egyházi vezető érdemeit, aki 1846 óta volt a város lakója. Szeged közgyűlése is megemlékezett a város magas főpapi méltóságba jutott szülőteréről. A temesvári temetésen a szülővárost Somogyi Szilveszter polgármester és Gaál Endre kultúrtaácsnok képviselte. A szegedi esperesi kerület papsága nevében Várhelyi József kanonok, Galler Kristóf pápai kamarás, Zadravec István alsóvárosi ferences gvárdián (később tábori püspök), Breisach Béla rókusi plébános, Tatarek Béla minorita házfőnök, Szabados István hittanár és Karácsonyi Guidó belvárosi káplán volt jelen.

Miklós Péter

Százhuszonöt éves a budapesti telefon

Budapesten 1881. május 1-én szólalt meg először a telefon. Az a hírközlési eszköz, amely két egymástól távol élő embernek lehetővé tette az egyidejű üzenetváltást, legyőzve az időt és a távolságot. Személyesebb és aktívabb távközlési eszköz azóta sem született.

A telefon feltalálójaként a szabadalmi hivatalok a skót származású Alexander Graham Bellt (1847–1922), a bostoni egyetem hangfiziológiai tanárát jegyezték be, aki telefonkészülékét 1876-ban a philadelphiai világkiállításon mutatta be. Ennek a hírére Puskás Tivadar mérnök-üzletember (1844–1893), aki két esztendő már töltött Amerikában és 1876 nyarán a londoni és a brüsszeli távíróhálózat tervezésén dolgozott, azonnal Amerikába utazott. Bell telefonját, amely találoán inkább „messzezőrgő” volt csak két, egymással összekötött állomás használhatta.

A telefon Thomas Alva Edison (1874–1931) New Jerseyben, a Menlo Parkban kiépített „találmány-gyárában” vált igazi hírközlési eszközzé. Edison a szénmikrofon megalkotásával és az indukciós tekerces alkalmazásával, Puskás Tivadar a telefonközpont kigondolásával tökéletesítette. Ez utóbbiról maga Edison adott írásos nyilatkozatot, amikor budapesti látogatása idején Puskás Albert özvegyének ajándékozott fényképére az alábbi dedikációt írta fel: „Theodore Puskás was the first man in the world to suggest the Central station for the Telephone” Az Edison magyarországi látogatását megörökítő fotóalbum reprintjét 2006 januárjában jelentette meg az Országos Széchényi Könyvtár.

Puskás Tivadar képzett elektrotechnikusként 1877 nyarán Edison európai megbízottja lett. Edison nagy találmányai közül a fonográf, az izzólámpa, a telefon és a korszerűsített távíróberendezés európai megismertetésén és meghonosításán dolgozott. 1878-ban Párizsban irányította az első telefonközpont és hálózat építési munkáit. Öccsét, Puskás Ferencet (1848–1884), aki huszár főhadnagyként szolgált a Monarchia hadseregében ekkor képezte ki a telefonhálózat építési, műszaki, szervezési és üzleti munkáira. 1879 nyarán hazajöttek Budapestre, hogy a fővárosi hálózat építéséhez tőkés társakat keressenek, ahogyan ma mondanák,

¹² Szegedi Napló, 1916. november 13. 3. old.